

Daugelyje pirmųjų tautų (Afrikoje, Polinezijoje, Amerikoje) buvo draudžiama tarti ar sužinoti žmogaus tikrąjį vardą. Ir net dievų vardus buvo nevalia žinoti. Žydai draudė tarti savo dievo vardą. Egipte Ra saugojo „vardų knygą“.

Šią temą paliečia ir žinomo prancūzų rašytojo „prisisapnavęs“ apsakymas.

Dieviški vardai Ivas Bonfua, 2001 m.

Iš rinkinio *Vaikų teatras* (Le théâtre des Enfants, 2001)

Jie mąstė taip: Dievas negali norėti, kad jam duotų vardą, nes vardo sąvoka apibūdina ir veiksnio sąvoką bei veiksmazodžio sąvoką, tarinį. O tai reiškia, kad mes iškart panorėsime, kad Dievas būtų tu ir tu, pradėsime knistis po savo patirtį, lyginti ir ieškoti to, kas labiausiai atitinka, įsitverti savo nuomonės; vienu žodžiu, susipjausime Dievo vardu. Suteikdami vardą tam, kuris netelpa pasaulyje, jo neįvardijame ir, tuo labiau, neišaukštiname, mes, deja, patenkame į kalbos paspęstą pasala. Dievo vardas yra neabejotinas blogis. Kai tik Dievas gauna vardą, kviečių lauku nubėga ugnis, peilis perrėžia ėriuko gerklę.

Tačiau padarius tą nesudėtingą išvadą, juos iškart apėmė baimė. Juk iš tikro – užteko atsistoti prie kviečių lauko ir neatsakingai ištarti kviečių pavadinimą, kai jie susigriebdavo, nes, tuo žodžiu išreiškdami kviečių grožį ir jų neabejotiną galią, jie, kad ir visiškai netiesiogiai, įvardindavo Dievą, - taigi tvėrė blogį.

Žvelgdami į Saulės nušviestas vilnis, jie matė, kad pavadinimas, kurio nederėjo tarti net mintyse, užkloja jas tarsi šešėlis – ir štai jis jau dengia migla tolimą vynuogėmis apšodintą kalvą bei žvilgančią upę. Beje, bet kuris jų mėgstamas daiktas galėjo tapti lemtingo suklydimo priežastimi. Apie nieką negalėjai galvoti be pavojaus, kaip ir apie ką nors kalbėti – juk kai ką nors mėgsti, tai džiaugiesi, visa atrodo esą dieviška, - ir trokšti išsakyti tą jausmą.

Jie bijojo vaikščioti vakarais; ir jeigu tada išeidavo iš namų, tai saulėlydžio prieblandoje slinko susigūžę, nesižvalgydami į šalis; baiminosi net tamsiai mėlynų kelio akmenų – tarsi velnias būtų jais grindęs. Pavojingai atrodė ir įsimylėlių pavėsinė. Mokytojai nuobodžiai be galo vardijo abstrakcijas, nes pakako eilėse paminėti rožę ar vyną, kaip akimirksniu atsiverdavo dalykai, susiję su Dievu ir todėl iš minties atimantys įprastą dorybę – naudoti žodžius, kuriuose jo nėra.

Kaip tada elgtis? Visai nesižvalgyti, kad netyčia neišvystum? Liesti ką nors tik įrankiais, leidžiančiais likti per atstumą – panašiais į tas metalines rankas, kuriomis manipuliuoja robotai, einantys į ugnį, nežmonišką šaltį, beorę erdvę, skverbdamiesi į smulkausius kūnus.

Jie iš gyvenimo šalino bet kokias situacijas, kurios galėjo sukelti pernelyg stiprų meilės jausmą. Stengėsi, kad dienos ir naktys būtų, pagal galimybę, niekuo neužimtos. Kaip ir visos jų kalbos. Jie atsisakė meno, vaizdavusio pasaulį, ir net to, kuris jį vaizdavo netiesiogiai, ir kurio didybė, matyt, buvo tame, kad naiviai įsipliekdamas pasitenkino tais aplinkiniais keliais. Atsisakė visko, kame galėjo įtarti nors kokį rimtumo šešėlį, nes rimti dalykai neatsiejami nuo emocijų, prisirišimo, prisiminimų. Žinoma, visiškai apakti ar apkursti jie negalėj; ir todėl nusprendė rengti kažką panašaus į vaidinimus, tačiau taip, kad nepatrauktų dėmesio – atsitiktiniai žiūrovai praeidami juos trumpam nužvelgdavo toliau užsiimdami savo reikalais.

Jie vyko ant kranto, dažniausiai naktimis. Keletas vyrų iš laivo iškraudavo dideles skrynias. Jie krovė jas vieną ant kitos drėgnoje, balomis padengtoje prieplaukoje. Jie jas perstatinėjo – sunkias, prikrautas, pagal viską sprendžiant, stambių geležies gabalų, dusliai dunksinčių uždaroje gelmėje. Tai ir vadinosi – „žaisti Dievą“. Geriau buvo žaisti Dievą nei jam melstis – juk patarnauti negalima be metaforų, o metafora skaido pasaulį, be bet koks suskaidymas yra mirtis.

Jie nusprendė mirti – Dievas gyvenimui pasirodė esąs per didelis. Kai kurie nusižudė iškart. Kiti, nepatikliai abejingi viskam, delsė. Bet irgi mirė atėjus jų laikui. Šioje saloje galima pamatyti jų civilizacijos pėdsakus: puikias šventyklas dabar virtusias griuvėsiais. Kai kur ant sienų dar išlikusios nuostabios statulos – besišypsančios, bejausmėmis akimis, prailgintomis lanksčiomis plaštakomis. Tarp jų pasitaiko nuogų vyrų ir moterų, persunktų visiška nekaltybe, tačiau kartu dvelkiant giliu liūdesiu – tarsi jaustų, kas nutiks ateityje. Ir neįmanoma sau neužduoti paradoksalaus klausimo: galbūt, menas buvo pernelyg puikus, kėlė per daug džiaugsmo? Kaip bebūtų, mes žinome, kad šiose vietose atsirado keisto ir niūraus tikėjimo skleidėjas, kuris kaltino žmoniją, kad žemėje yra meilės vertų dalykų ir žmonių, kurių rankas paimi su malonumu – egzistuoja šaltiniai, numalšinantys troškulį gaiviu vandeniu. Dievas už tai aukščiau, šaukė jis. Jis nesuvokė, kad naikindamas viską nesirinkdamas, jis, kaip ir anksčiau, duoda dievui vardus: “ugnis”, “mirtis” – ir taip išduoda tai, kam, galbūt, reikia laimės, kurią suteikti gali tik žmonės, išduoda dievą, kuriam patiktų savo vardu pasidalinti su bet koku, kad ir mažiausiu, daiktu pasaulyje: tapdamas kviečių lauku, saule, pagalvių nėriniais patalų prieblandoje, tapdamas vėl ir vėl, be galo, vėjo gūsiams, gležna pievelės žaluma.

II

Mes nusileidome nuo kalnų prie jūros. Kopyčia stovėjo ant kranto, beveik prie pat vandens – tai buvo paprasta apsamojusi bakūžė su vieninteliu nedideliu langu per pusę vertikaliai padalintu geležiniu strypu. Viskas aplink buvo apžėlę tankia žole, ji apraizgė net slenkstį ir durys atsidarė tik per jėgą. Ant palaikio čerpių stogo, kai kur perdengto nukirstomis šakomis, skystą šešėlį metė palmė.

Artėjo pusiaudienis. Mano palydovas, draugas, senoje spynoje pasuko seną raktą ir mes įėjome. Viduje buvo tuščia – šviesiai gelsvo smėlio asla, keletas į kampą nuriudėjusių net pamėlusių sudžiūvusių apelsinų, o tiesiai prieš mus ant aslos, atrodanti kaip užmesta, kažkokia statula, greičiau, statulos ruošinys. Šventojo veido skulptorius net nepradėjo. Tame nuo laiko pajuodusiame luite buvo galima išskirti tik bendriausius, vos išskiriamus stovinčio žmogaus kontūrus: galima buvo spėti esant į priekį atkištą koją, nuogą torsą ir būdingą platų klubų raištį, kokį galima pamatyti ant Egipto vandenėsių ir raštininkų – iki kurio, beje, ne taip ir toli: plaukiant į pietus galima per dvi ar tris dienas, priklausomai nuo oro, pasiekti kitus smėlius ir kitas palmių giraites, kurių kvapai kartais pasiekia salikę, kurioje randamės, ir prisišvartuoti prie tos didžiosios salos žvelgiančios į didžiąją upę, prie to kalno, kylančio į debesis tarp dviejų “niekų”.

Šventojo veidas nė nepradėtas. Tačiau aš vis tiek pasilenkiu, pakeliu ruošinį (pasirodo, gana sunkų) ir įdėmiai apžiūriu detalę, labiausiai apdorotą skulptoriaus, kuris savo darbą nutraukė prieš kelias dienas, o gal kelis amžius – tai rankos, prie krūtinės spaudžiančios kažką panašaus į sferą, nors ir ne visai taisyklingos formos. Atrodo, kad jis ne ypač stengėsi jai suteikti glotnias ir apvalias šio geometrinio kūno formas. Kaip netrukus įsitikinau, jis ne tik nesibaimino netaisyklingumų, bet, matyt, sąmoningai jų siekė. Ir dar – nežinomojo šventojo pirštai spaudė tą keistą daiktą su pastebima jėga, nes medžiaga, iš kurio jis buvo pagamintas, nežymiai įlino po jų spaudimu.

Pastačiau statulą į vietą, pakėliau akis ir apžvelgiau kopyčią, bet niekas nepatraukė mano žvilgsnio, - gal tik dažai ant ramsčių, nusilupę ten, kur per lietus, retų šioje vietovėje, į visų sunkėsi vanduo. Durys buvo privertos ne iki galo – pro plyšį tarp tamsiu medžiu ir moline siena skverbėsi plonas, tačiau labai ryškus, beveik akinantis spindulys. O mano palydovas išėjo į lauką – atrodo, kad ten jis kalbėjosi su kažkokiais vaikais.

Tuos vaikus mačiau prieš kelias minutes. Vyriausiasis važinėjo dviračiu – pasispirdamas į žemę koja, apauta sena šlepete, jis raitė zigzagus aplink savo draugus. Kiti, ar tai du, ar tai trys, buvo visai maži: vienas jų, atrodo, lakstė nuogas, įdegdamas po šilta saule. Jų kūnai, primenantys bronzines statulas (Egipte, kiek pamenu, tokių nebuvo) šmėžavo saulėkaitos ugnyje. Praeidamas pro šalį pagalvojau – štai šie žino, kame yra priežastis, arba, bent jau, dar ne visai pamiršo.

Apie autorių

Yvas Bonfua (Yves Bonnefoy, g. 1923 m.), prancūzų poetas, prozininkas, eseistas, kultūros istorikas, daugelio premijų laureatas. Išleido eilėraščių ir apsakymų rinkinius *Apie Duvos judesį ir nejudrumą* (Du mouvement et de l'immobilité de Douve, 1953), *Skersgatvis* (Rue Traversière, 1977), *Snigimo pradžia ir pabaiga* (Début et fin de la neige, 1991), *Lenktos lentos* (Les planches courbes, 2001) ir kt., apysaką *Vidinė sritis* (L'Arrière-pays, 1972), esė rinkinius *Neįtikėtina* (L'Improbable, 1959), *Žodžio tiesa* (La Verité de parole, 1988, 1992), knygą *Pokalbiai apie poeziją* (Entretiens sur la poésie, 1990), monografijas apie Viduramžių prancūzų freskas ir ankstyvąjį romėnų boroko meną, Rembo ir Džakonetti kūrybą ir kt.

Tai poetas ta prasme, "kokia suprato Kierkegoras, ir būtent kaip žmogaus, kuris gyvenimo kelyje siekia etikos ir religijos ribų, visada išliekančių tolumoje" [Bonfua] – todėl Bonfua tampa prasmių surinkimo, o ne jų išbarstymo poetu. Kalbos prasmė, daiktams suteiktų vardų prasmė (ir tuo pačiu poeto – vardų suteikėjo) yra riba, o ne savivalė; simbolinis horizontas, o ne virtualioji išmonė. "Simboliai – tai turintys prasmę daiktai ir žodžiai, todėl jie susiveda į vieną – Bodlero "gyvasias kolonas", sąmonės sukurtas vietas, savipačius pirmapradžius pasaulio elementus; štai ji prieš jus tikrovė, kurios būčiai nereikia jokios materijos... Šioje sąmonės ir vietos žemėje dermė tampa erdve kitkam. O tai reiškia, kad mūsų ryšis su pasauliu jau nėra uždaras, ji gali plėstis ir augti." [Bonfua]

Terminas "vieta" nėra atsitiktinis. Tai vienas pagrindinių Bonfua naudojamų žodžių. "Vaizdų poreikis" pas jį vyksta kaip vietos paieška. Tai kartu ir gyvenamoji vieta. "mūsų priklausomybės žemei išbandymas" (apie ką rašoma apysakoje "Vidinė sritis"). Iš čia kyla Bonfua eilių ir prozos tapybiškumas ir architektūrizmas, nuorodos į kelią, gatvę, keliones, plaukimą, skridimą ir t.t. Tuos motyvus turėtumėte pastebėti ir pateiktame jo apsakyme.